

Yhtenäistiedekäsitysten yhteiset piirteet

Lehtemme kuluvan vuoden vuosikerran ensimmäisessä numerossa Reijo Savolainen sekä Kallervo Järvelin ja Pertti Vakkari hahmottelivat kirjastotieteen ja informatiikan yhtenäistieteellistä omakuvaa. Heidän lähestymistapansa ja käyttämänsä näkökulmat ovat varsin erilaiset, he päätyvät erilaisiin omakuviin ja kuitenkin he kirjoittavat päivänselvästi samasta tieteenalasta.

Yhteistä kirjoituksille on nähdäkseni se seikka, että kummassakin erottuu juonne, josta heijastuu Ranganathanin kolmen ensimmäisen »lain» henki — kunhan *book* käsitetään dokumentiksi ja dokumentti loogisen informaation ja sen kantajan yhteisilmentymäksi ja kunhan *reader* käsitetään dokumenttien käyttäjäksi. Kummassakin kirjoituksessa lähtökohtana on, että dokumentit on tarkoitettu käytettäväksi (mikä ei merkitse, että kaikki dokumentit olisi tarkoitettu kaikkien käytettäväksi). Kummassakin hyväksytään ajatus siitä, että dokumenttien tulisi tavoittaa käyttäjänsä, ja siitä, että käyttäjien tulisi tavoittaa tarvitsemansa dokumentit.

Savolaisen kattokäsitteeksi nostama saatauvuus pitää sisällään kaikki kolme aspektia, kun taas Järvelin ja Vakkari painottavat voimakkaimmin käyttäjien tarpeita, kuitenkin niin, että he eriyttävät dokumenttien tavoittelun tiedon hankinnan erikoistapaukseksi. Heillä tieto on yläkäsite, joka jakaantuu dokumentoidun ja dokumentoimattoman tiedon alaluokiksi. Savolainen pitäytyy dokumenteissa ja dokumentoidussa tiedossa: Niistä on kysymys kirjasto- ja informaatioprosesseissa.

Yritys tarkastella kirjoituksia Ranganathanin neljännen ja viidennen »lain» avulla ei onnistu. Niitä täytyisi tulkita vielä rohkeammin kuin edellä on tulkittu kolmea ensimmäistä »lakia». Sellaisen manipuloinnin jälkeen »lakien» laati- ja tuskin tunnistaisi niitä laatimikseen. Tunnistaneisiko kolmea ensimmäistä »lakiaakaan»?

Kirjoituksia lukiessa minulle on muodostunut käsitys, että kirjoittajat puhuvat pitkälti samoista asioista, mutta liikkuvat kokonaan eri abstraktiotasoilla. Savolaisella saatavuus on makrotason problematiikkaa siitä kentästä, jota Järvelin ja Vakkari tarkastelevat lähempää, tiedon tallennuksen ja haun sekä julkaisutoiminnan tutkimuksena. Molemmilla tasoilla — varmaan muitakin löytyy — kysymys on viime kädessä esteiden purkamisesta ihmisten ja tiedon käytettäväksi saamisen väliltä.

Järvelin ja Vakkari suhtautuvat torjuvasti »laitostieteeseen» perusajatukseensa, että kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksen tutkimus ei yksinään riitä viemään kirjastotiedettä ja informatiikkaa eteenpäin tieteenä. Niin varmaan onkin: Ei yksinään! Sen sijaan he katsovat, että mm. suunnittelutieteellisellä otteella on hyvinkin sijaa juuri kirjasto- ja informaatiopalvelulaitosten tutkimuksessa. Savolainen puolestaan torjuu varsin jyrkästi kirjastotieteen ja informatiikan tulkitsemisen suunnittelutieteeksi. Käsitän tämän johtuvan siitä, että hänen tieteellinen mielenkiintonsa suuntautuu siihen instituutioon, jonka ihmiset ovat luoneet dokumenttien tuottamisen ja käyttämisen alueelle. Se, että ihmiset laativat organisaatioita — laitoksia — instituutioiden ylläpitämiseksi johtaa toisenlaiseen toimintaan ja toisenlaiseen tutkimukseen. Tutkimuskohteina instituutiot ja laitokset ovat erilaisia asioita.

Kummatkin kirjoitukset sisältävät aineksia, joiden perusteella kirjastotiedettä ja informatiikkaa yhtenäistieteenä voidaan kuvata tieteenalana, joka tutkii ihmisten ja ihmisryhmien suhdetta jollakin tavalla tarjona olevaan tietoon ja informaatioon. Savolaisella »jollakin tavalla tarjona oleva» täsmentyy dokumentoiduksi tiedoksi. Tällainen raja on usein hyödyllinen, joskin jonkinasteista hankaluutta aiheutuu sen seikan jatkuvasta muistuttamisesta, että kaik-

ki tieto ei ole dokumentoitua eivätkä kaikki tiedon tarpeet kohdistu dokumentoituun tietoon. Järveliniin ja Vakkariin liittoudun siinä, että ihmisten suhdetta tarjona olevaan tietoon on hellemällistä tutkia heidän tiedonhankintansa kautta.

Toivottavasti tulkitsen molempia tekstejä oikein, kun käsitän, että molemmista lähestymistavoista on johdettavissa tutkimuskohteeksi em. suhteesta syntyneet ja syntyvät tiedolliset ja kulttuuriset ilmiöt. Tiedollisilla ilmiöillä tarkoitan tiedon etsintää ja sen konkretisoitumista tiedon hankinnaksi, kulttuurisilla ilmiöillä taas dokumentoinnin ja dokumenttien käytön institutionaalistumista ja sen konkretisoitumista laitoksiksi ja laitoksissa. Kaikki ei konkretisoidu kirjasto- ja informaatiopalvelukentässä. Siksi on tarpeen myös etsiä käytännön kentän identiteettiä.

Edellä hahmotetuista kovin yleisistä tutkimuskohteista on johdettavissa moninainen

joukko erityisiä tutkimuskohteita. Yhdyn Järvelinin ja Vakkarin käsitykseen siitä, että kirjastotieteelle ja informatiikalle — ja mielestäni myös kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksille — ominaisista kysymyksenasetteluista paljastuu tämän tieteenalan monitieteinen ominaisuus. Ehkä juuri tällaisesta sallivuudesta seuraa, että tieteenalan omakuva on vaikea piirtää esiin yhtenä piirroksena.

Ilahduttavasti Savolaisen sekä Järvelinin ja Vakkarin piirtämät tieteenalan kuvat ovat herättäneet keskustelua: Käsillä olevan vihon pääosa koostuu keskustelupuheenvuoroista. Keskustelun soisin jatkuvan niin, että saisimme kokoon omakuva-albumin löytääksemme kuvista yhtenäistieteen yhteiset piirteet.

Tampereella 19. 9. 1988

Marjatta Okko